

Verta tihkuva ruusu

valikoima

Olof Lagercrantzin

runoja

suomentanut

Teuvo Littunen

BoD

Verta tihkuva ruusu

valikoima

Olof Lagercrantzin

runoja suomeksi

suomentanut

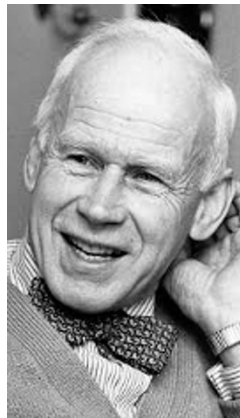
Teuvo 'Teo' Littunen

Verta tihkuva ruusu

valikoima

Olof Lagercrantzin

runoja suomeksi

suomentanut

Teuvo 'Teo' Littunen

Olof Lagercrantzin ruotsinkieliset alkutekstit

© Olof Lagercrantz (1935 – 1991)

(suomennokset julkaistu Lagercrantzin perheen luvalla)

Runokokoelmat:

- Den döda fågeln (1935)
- Den enda sommaren (1937)
- Dikter från mossen (1943)
- Linjer (1962)

Valikoimat:

(sisältävät kokoelmissa julkaistuja runoja sekä joitain aiemmin julkaisemattomia runoja)

- Dikter 1935 – 1962 (Stockholm 1964)
- Tröst för min älskling (1971)
- Enhörningen (1977)
- En blödande ros. Dikter i urval (Wahlström & Widstrand, Malmö 1991)

Suomennokset, toimitus, taitto: Teuvo 'Teo' Littunen

Kansi: Leena Kulmala & Teuvo Littunen

Copyright © Teuvo Littunen 2018

Kustantaja: Books on Demand GmbH, Helsinki, Suomi

Valmistaja: Books on Demand GmbH, Norderstedt, Saksa

ISBN 978 - 951 - 568 - 993 - 1

Lukijalle

Olof Lagercrantz (10.3.1911 –23.7.2002) oli keskeinen pohjoismaainen kulttuurihenkilö ja tunnettu myös Suomen ystävänä. Hänen 25-vuotinen toimittajantyönsä *Dagens Nyheter*issä vaikutti ratkaisevasti Suomenkin henkiseen ilmapiiriin. 1960-luvun radikalismille tyypillinen keskustelu luonnon kestäkyvystä, kolmannen maailman kurjuudesta, muukalaisvihasta ja ylipäättään yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puutteesta käytiin ratkaisevilta osin *DN:n* sivuilla, ja usein keskustelun alulle panijana oli itse Lagercrantz.

Lagercrantzin käsitys markkinatalouden itsetuhonmyllystä on nyt ajankohtaisempi kuin koskaan aiemmin: henkiset arvot on unohdettu ja markkinavoimille syydetään ihmisuhreja yhä vain sankemmin joukoin. Näihin ajatuksiin voi tutustua mm. hänen kirjallisuustutkielmiensa avulla, joita on 1970-luvulta lähtien kiitettävästi myös suomennettu.

Kirjailijan uransa Lagercrantz aloitti kuitenkin lyyrikkona. Häneltä on ilmestynyt neljä runokokoelmaa: *Den döda fågeln* (Kuollut lintu, 1935), *Den enda sommaren* (Ainoa kesä, 1937), *Dikter från mossen* (Runoja suolta, 1943) ja *Linjer* (Linjoja, 1962). Nämä kaikki on julkaistu yksissä kansissa nimellä *Dikter 1935 – 1962*.

Minä, suomentaja, kiinnostuin hänen runoistaan niin paljon, että väittelin niistä tohtoriksi vuonna 1997.

Olen jälkikäteen useasti palannut näihin runoihin ja suomentanut milloin minkäkin niistä. Tässä kirjassa ovat mukana lähes samat runot kuin Lagercrantzin viimeiseksi jääneessä valikoimassa *En blödande ros* (Verta tihkuva ruusu 1991); *Linjer*-kokoelma on tässäkin mukana kokonaisuudessaan mutta aiempien runojen osalta valintani hieman poikkeaa.

Lagercrantzin lapsuudenmaisema oli suo. Siellä vallitseva kuoleman ilmapiiri jätti häneen jälkensä. Ensimmäisissä runo-kokoelmissa toistuva *mossen* on portti manalaan. Suo miljöönä symboloi alitajuntaa ja toisaalta myös voimattomuuden tunnetta, jonka valtaan yksilö joutuu systeemin hampaissa: järjestelmä on riistäytynyt ihmisten hallinnasta ja toimii omilla ehdoillaan.

Kokoelmassaan *Linjer* Lagercrantz on löytänyt uuden reitin manalaan Danten opastuksella. Kokoelman nimeä hän selittää seuraavasti: "Kutsuin sitä nimellä Linjoja, koska terävä valo dominoi sitä ja edellytti abstraktia otsikkoa". Danten helvettiä Lagercrantz käyttää saksalaisten keskitysleirien symbolina mutta yhtä hyvin se sopii kuvaamaan modernimpia ihmiskätten mesta-rinäytöksiä joukkotuhon alueelta.

Taustatiedoista kiinnostuneille suosittelen luettavaksi omaa väitöskirjaani *Olof Lagercrantzin lyriikan kehityslinjat: Runoanalyyseja* (1997) ja Siv Storån väitöskirjaa *Lyriker med förhinder: studier i Olof Lagercrantz' tidiga författarskap* (1990) sekä tietysti Lagercrantzin omaelämäkerrallisia teoksia *Min första krets* (1982) ja *Ett år på sextiotalet* (1990). Uusin haltuuni tullut Lagercrantz-kirja on Stina Otterbergin *Klädd i sitt språk – Kritikern Olof Lagercrantz* (2010).

Suomennoksistani on varsin helppo huomata, etteivät ne ole käännöksiä. Runojen 'kääntäminen' samassa mielessä kuin proosaa käännetään, onkin täysi mahdollisuus. Runoissa muoto on niin ratkaisevassa asemassa, että suomennos (tai yhtä hyvin saksannos) on aina ratkaisevalta osaltaan kääntäjän itsensä teos.

Olen pitänyt ensisijaisena päämääränäni runojen merkityssisällön välittämistä. Sikäli kuin on ollut mahdollista, olen säilyttänyt myös alkuperäisen metriikan ja loppusointukaavan. Distikonmitassa en ole kiinnittänyt erityistä huomiota tavujen laajuuteen vaan niiden painollisuuteen.

Säkeitten tavumäärissä on myös poikkeamia alkuperäisiin runoihin verraten. – Mutta kaiken kaikkiaan olen koettanut tehdä suomennoksista alkuperäisten oloisia ja kuuloisia – rasittamatta kuitenkaan liiaksi suomen kieltä.

Tämän kirjan ensimmäisen painoksen julkaisin jo vuonna 2008 nimellä Viimeinkin. Vuonna 2011 julkaisin kirjan korjatun painoksen. – Tällä kertaa julkaisen suomennokseni ilman alkuperäisiä Lagercrantzin runoja. Ja heti tähän johdannon jatkoksi lisään melko perusteellisen Lagercrantzin esittelyn.

Kiitokset Marika Lagercrantzille ystävällisestä ja nopeasta vastauksesta kysymykseeni tekijänoikeuksista: "...du kan trycka allt vad du vill ..." hän totesi.

Kintaudessa 2. 1. 2018

Teuvo 'Teo' Littunen

Olof Gustav Hugo Lagercrantz syntyi Tukholmassa 10. maaliskuuta 1911. Hänen sukujuurensa oli alempaa aatelia. Hänen isänsä Carl oli suvun esi-isien tapaan meriupseeri mutta erosi upseerin toimestaan ruvetakseen teollisuus- ja liikemieheksi. Isän ryhtyminen osakkaaksi turpeenostoyhtiöön - mikä muodostui hänen elämänsä onnettomuudeksi - johti perheen asumaan Länsi-Götanmaan laajoille soille. (OL 1982, 9,27.)

Olof Lagercrantz kirjoitti ylioppilaaksi ja sai opinto-oikeuden korkeakoulussa vuonna 1930. Hän valmistui filosofian kandidaatiksi vuonna 1938 ja väitteli tohtoriksi vuonna 1951. Tutkintoihin liittyvät kirjallisuushistorialliset tutkielmat ovat

Jungfrun och demonerna (Karlfeldtistä) ja väitöskirja *Agnes von Krusenstjerna*. Lisensiaatintyön aiheena oli Strindberg.

Lagercrantz on toiminut *Svenska Dagbladetin* kirjallisuusarvostelijana vuosina 1940 -1951, samassa tehtävässä *Bonniers Litterära Magasinissa* vuosina 1942 - 1945 ja *Dagens Nyheterin* kulttuuriosaston toimittajana vuodesta 1951 alkaen. Kirjailijaliiton kalenterin *Vintergatanin* toimittajana hän on ollut vuosina 1945 - 1947 ja *Dagens Nyheterin* päätoimittajana vuodesta 1960 lähtien. (Maailman kirjailijat; Svenskt Litt., 299.) Vuonna 1975 hän jätti lehden toimituksen kyllästyttyään riitoihin Bonnierin omistajasuvun kanssa.

Lagercrantzin tulevaisuudensuunnitelmat olivat vielä tekemättä ja ammatinvalinta vailla selvää päätöstä hänen lähtiessään suorittamaan asevelvollisuuttaan vuonna 1930. Saman vuoden joulukuussa hän sairastui keuhkokuumeeseen mutta ilmoittautui kuitenkin joulun lähestyessä terveeksi päästäkseen loman ajaksi kotiin. Parannuttuaan tilapäisesti hän ilmoittautui kevätlukukaudeksi 1931 Tukholman korkeakouluun opiskellakseen historiaa ja teoreettista filosofiaa. Seuraavan kesän hän vietti Eestissä, mistä hän matkusti suoraan Uumaajaan käydäkseen asepalveluksensa loppuun. Pian kävi kuitenkin ilmi, että hän sairasti keuhkotuberkuloosia, ja hänet vapautettiin armeijasta. (OL 1982, 75-83.)

Sairaus vapautti Lagercrantzin, paitsi sotilasurasta, myös ylipäänsä ammatinvalintaan liittyvästä problematiikasta. Se, että hän päätti lopulta ryhtyä juuri kirjailijaksi, johtuu suurelta osaltaan siitä, että hän sairastuttuaan joutui vetäytymään syrjään - aluksi lepokotiin ja myöhemmin parantoloihin - ja hänelle tarjoutui näin tilaisuus tutustua luontoon ja kauno-kirjallisuuteen. Tällä tavoin hänelle - hänen omien sanojensa mukaan - "avautuivat aivan uudet maailmat", jotka innostivat hänet kirjoittamaan ensimmäiset omat runoluonnokset jo vuosina 1933 - 1934, parantola-ajan lopulla. (OL 1982, 91.)

Itse asiassa Lagercrantzia kiinnostivat sekä lyriikka että proosa, ja hänellä oli tekeillä sairausaikanaan myös romaanin käsikirjoitus. Hänen oli vaikea päättää, kumpaa kirjallisuuden lajia hänen esikoisteoksensa tulisi olemaan. Siihen, että hän kallistui lyriikan puolelle, on vaikuttanut ratkaisevasti hänen ystävyys-suhteensa suomenruotsalaiseen Inga Lindholmiin (s. 29.8.1889), jonka kanssa hän oli jatkuvassa kirjeenvaihdossa vuosina 1933 - 1964. Lagercrantzilla on muutenkin vahvat siteet Suomeen, mm. osallistuminen vapaaehtoisena talvisotaan. "Finlands sak är vår" on hänen luomansa iskulause.

Inga Lindholm toimi nuoren kirjailijan ymmärtäjänä, lohduttajana ja neuvonantajana, ja Lagercrantz seurasi yleensä tarkkaan niitä neuvoja, joita hän sai palautteeksi lähettämistään runojen luonnoksista. Siv Storån väitöskirjan mukaan Inga tuskin edes suhtautui vakavasti ystävänsä romaanisuunnitelmiin.

Hänen [Ingan] nuori ritarinsa oli ennen kaikkea runoilija, – – Hänen ritarinsa oli sairas ja väsynyt, perheen sisäisten ongelmien painama ja tulevaisuuttaan epäröivä, horjuen neuvottomuuden ja kunnianhimoisen innostuksen välillä. Eipä ihme, jos hän [Olof] hanakasti kuunteli ja antoi ohjata itseään, kun neuvojana oli tämä uhrautuvainen kypsä nainen; äiti ja rakastajatar, muusa ja aineen tarkastaja samassa persoonassa (Storå 1990, 383).

Varsinaisen kirjallisen uransa Lagercrantz aloitti kokoelmilla *Den döda fågeln* (1935) ja *Den enda sommaren* (1937), joiden sisältämät runot ovat enimmäkseen luontoaiheisia. Runojen sävy on usein surumielinen, jopa syrjäänvetäytyvä ja ahdistunut, ja luonnonkuvaus saa mystisiä piirteitä. Muodoltaan runot liittyvät lähinnä vuosisadanvaihteen lyriikkaan ja kustavilaiseen tyyliin. Niissä ei ole mitään kokeellista muttei myöskään mitään väkinäistä tai keinotekoista; " – – muoto on niin täysin hallittua, että sen olemassaoloa tuskin huomaa". Ensimmäinen (pro gra-

dun jälkeinen) osoitus Lagercrantzin kyvystä myös henkilökuvaukseen on pieni romaani Trudi (1939), jota on luonnehdittu sanoin "herkkä ja hillitty tutkielma naisesta". (Svenskt Litt., 299.)

Lagercrantz oli tietoinen siitä, ettei hänen lyriikkansa ollut ajanmukaista. Tämä näkyy esimerkiksi hänen Ingalle lähettämästään kirjeestä, joka on päivätty 17. syyskuuta 1935 ja josta päätellen hän kammolla odottaa esikoisteoksensa julkaisua ja vastaanottoa.

Niin yksinkertainen totuus, kuin että runon on oltava ennen muuta runo. Olla itsenäinen, omillaan elävä, kokonainen. Sitä ei kukaan näy haluavan tunnustaa. Jos haluaa hakata nauvoja, on ensin tehtävä vasara, joka todella kelpaa naulaamiseen. Ei, huudetaan täällä joka taholta. Lyö vaan millä tahansa lyömäaseella. Minun näkemykselläni runosta ei saavuteta mitään tässä maassa, ennen kuin puolet väestöstä on lyöty hengiltä ja syöty suihin, ja sen luulisi kestävän kauan (Storå 1990, 131).

Vuonna 1943 Lagercrantzilta ilmestyi jälleen uusi runokokoelma, *Dikter från mossen*, jossa luontoaiheiden lisäksi esiintyy mm. distikonmittaisia muistorunoja ja kuvauksia lapsuudenkokemuksista. Mystinen aines on aiempaa keskeisemmässä asemassa, eikä se ole laatuaan yhtä kristillistä kuin aiemmissa runoissa. Siv Storå korostaa tutkimuksessaan tämän kokoelman merkitystä:

Sekä katse että ovet avautuivat selkeään arkitodellisuuteen. Näissä merkeissä Olof Lagercrantz kasvoi runoilijana. Aiheisto sai leveyttä, runomitta vaihteli. Kolmannen runokokoelman myötä läpimurto oli tosiasia (Storå 1990, 384).

Tämän kokoelman jälkeen Lagercrantz keskittyi kirjallisuusarvostelujen kirjoittamiseen eri lehtiin sekä muiden proo-

Tein vuonna 1997 valmiiksi väitöskirjani Olof Lagercrantzin lyriikasta. Runoanalyysien sivutuotteena syntyi melkoinen joukko suomennoksia. Jatkoin käännöstyötä vielä vuosia väitöksen jälkeen, kunnes sain noin 75% kaikista OL:n runoista suomennettua.

Kirjani ensimmäisessä versiossa oli sekä suomennokset että alkuperäistekstit. Tässä valikoimassa julkaisen vain suomennokseni. Niiden lisäksi on mukana melko perusteellinen Olof Lagercrantzin esittely.

